

Kommunenes erfaringer fra gjennomføringen av sametingsvalget 2021

Utarbeidet på oppdrag for Kommunal- og distriktsdepartementet

Om Oslo Economics

Oslo Economics utreder samfunnsfaglige problemstillinger og gir råd til bedrifter, myndigheter og organisasjoner. Våre analyser kan være et beslutningsgrunnlag for myndighetene, et informasjonsgrunnlag i rettslige prosesser, eller et grunnlag for organisasjoner som ønsker å påvirke sine rammebetingelser. Vi forstår problemstillingene som oppstår i skjæringspunktet mellom marked og politikk.

Oslo Economics er et samfunnsfaglig rådgivningsmiljø med erfarne konsulenter med bakgrunn fra offentlig forvaltning og ulike forsknings- og analysemiljøer. Vi tilbyr innsikt basert på bransjeerfaring, fagkompetanse og et nettverk av samarbeidspartnere.

Om sametingsvalg

Etter Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold skal den samiske folkegruppe i Norge kunne utvikle sitt språk, kultur og sitt samfunnsliv. Dette innebærer at samene skal ha et eget selvstendig folkevalgt organ – et landsomfattende sameting valgt av og blant samene.

Valg til Sametinget gjennomføres hvert fjerde år parallelt med stortingsvalget. Under sametingsvalget skal 39 representanter velges inn av manntallsførte samer i Norge. Sametinget er øverste valgmyndighet og har det overordnede ansvaret for forberedelser og gjennomføring. Til dette arbeidet får de systemteknisk bistand av Valgdirektoratet, mens det er kommunene som står for avviklingen av valget.

Kommunenes erfaringer fra gjennomføringen av sametingsvalget 2021/OE-rapport 2022-26

© Oslo Economics, 3. mai 2022

Kontaktperson:

Marit Svensgaard / Partner

msv@osloeconomics.no, Tel. 982 63 985

Foto/illustrasjon: Åse M. P. Pulk/Sámediggi

Innhold

Sammendrag og konklusjoner	4
1. Studiens bakgrunn, formål og informasjonsgrunnlag	6
1.1 Bakgrunn og formål	6
1.2 Informasjonsgrunnlag	6
2. Om gjennomføringen av sametingsvalg	7
2.1 Organisering av sametingsvalg	7
2.2 Sametingets oppgaver	8
2.3 Valgdirektoratets oppgaver	9
2.4 Kommunenes oppgaver	9
3. Kommunenes erfaringer med gjennomføringen av sametingsvalget i 2021	13
3.1 Forberedelsesfasen	13
3.2 Forhåndsstemmeperioden	14
3.3 Valgdagen(e)	15
3.4 Opptellingsfasen	16
3.5 Kommunenes erfaring med bruk av EVA	16
4. Kommunenes vurderinger av tjenestetilbud og oppgavefordeling	17
4.1 Kommunenes vurdering av opplæringen	17
4.2 Kommunenes vurdering av informasjonsarbeidet	18
4.3 Kommunenes vurdering av brukerstøtten	18
4.4 Kommunenes vurdering av oppgavefordelingen	18
5. Forslag til forbedringer frem mot sametingsvalget i 2025	20
5.1 Bakgrunn for vurderingene	20
5.2 Forslag til forbedringer i forberedelsesfasen	20
5.3 Forslag til forbedringer i forhåndsstemmeperioden	20
5.4 Forslag til forbedringer på valgdagen(e)	21
5.5 Forslag til forbedringer i opptellingsfasen	21
5.6 Forslag til forbedringer i EVA	21
5.7 Forslag til forbedringer i tjenestetilbudet	21
5.8 Forslag til forbedringer i oppgavefordelingen	21
5.9 Oppsummering av vurderingene	22

Sammendrag og konklusjoner

Sametingsvalg gjennomføres hvert fjerde år, og er avgjørende for at samene skal ha et eget selvstendig folkevalgt organ – et landsomfattende sameting valgt av og blant samene. Sametinget har det øverste ansvaret for valggjennomføringen, mens Valgdirektoratet bistår med systemstøtte knyttet til valgadministrasjonssystemet EVA. Videre har Kommunal- og distriktsdepartementet ansvar for bevilgede budsjettmidler til Sametinget.

Oslo Economics har undersøkt kommunenes erfaringer med gjennomføringen av sametingsvalget i 2021. Oppdraget er en oppfølging av tilbakemeldinger som kom fra kommunene i valggjennomføringsundersøkelsen i forbindelse med stortings- og sametingsvalget 2021. Foruten økt kunnskap om hvordan kommunene har opplevd valggjennomføringen og tjenestene de har fått fra Sametinget og Valgdirektoratet, har formålet med studien vært å identifisere hvordan kommunene mener ansvarlige myndigheter bør prioritere innsatsen frem mot neste sametingsvalg for i størst mulig grad å sikre en korrekt, sikker, åpen og tillitvekkende gjennomføring av sametingsvalget. Studien er gjennomført i perioden fra januar til april 2022.

Informasjonsgrunnlaget i studien er intervjuer med Sametinget, Valgdirektoratet og 20 kommuner. Utvalget av kommuner ble gjort for å få et så representativt bilde på kommunenes erfaringer som mulig, men med hovedvekt på erfaringene til kommuner med et visst omfang av manntallsførte samer.

Studiens hovedfunn er at mange kommuner opplevde utfordringer med gjennomføringen av sametingsvalget i 2021. Det opplevdes som særlig uheldig at stemmesedler var forsinket, valgmann-tallet var feil, og at det ikke ble gitt mer informasjon og opplæring til kommunene. Flere kommuner opplever også at oppgavefordelingen ved sametingsvalg ikke er optimal med tanke på å sikre en korrekt, sikker, åpen og tillitvekkende gjennomføring av sametingsvalget.

I forberedelsesfasen, her definert som fasen frem til forhåndsstemmingen åpner, skal kommunene planlegge valggjennomføringen; valgmedarbeidere skal læres opp, valgmateriell bestilles og valglokaler til bruk i forhåndsstemmeperioden tilrettelegges. Ved gjennomføringen av sametingsvalget i 2021 har kommunene savnet opplæring i forberedelsesfasen, og de har savnet informasjon. Spesielt har de savnet informasjon om forsinkelsene som oppstod i trykkingen av stemmesedlene og feilene som ble avdekket i sametingets valgmanntall.

Forhåndsstemmeperioden åpnet 10. august, men en feil i Skatteetatens systemer gjorde at valgmanntallet ikke var korrekt før 18. august. I mellomtiden skapte feilen i manntallet situasjoner der enkelte velgere fikk feil informasjon om deres oppføring i manntallet. De forsinkede stemmesedlene gjorde at velgerne i starten av forhåndsstemmeperioden måtte anvende generelle stemmesedler. Generelle stemmesedler fjerner muligheten til å gi personstemmer. I tillegg har generelle stemmesedler ved sametingsvalget en utforming som ifølge kommunene gir et lite profesjonelt inntrykk. Flere kommuner sier de hadde velgere som opplevde seriositeten og kvaliteten på sametingsvalget som lavere enn stortingsvalget. Forsinkede stemmesedler og feilen i manntallet er viktige årsaker til dette, men også hvordan selve stemmegivningen er organisert. Ved sametingsvalget legges stemmeseddelen i en stemmeseddelkonvolutt, som sammen med valgkortet

legges i en omslagskonvolutt av stemmemottakeren før stemmegivningen er gjennomført. Hva som skjer videre med stemmen avhenger av antall manntallsførte samer i kommunen der stemmen ble avlagt, og i kommunen der velgeren bor. Kommune-Norge er ved sametingsvalg delt i tre kategorier: kommuner med mindre enn 30 manntallsførte samer (minus 30-kommuner), kommuner med 30 eller flere manntallsførte samer (pluss 30-kommuner) og opptellingskommuner. Det er systemer for hvordan stemmer skal sendes mellom kommuner både i forhåndsstemmeperioden og på valgtinget. Systemet er imidlertid sårbart for menneskelige feil, og mange kommuner mener dette har gitt dem betydelig merarbeid ved valget i 2021.

På selve valgdagen var utfordringene mindre enn i forhåndsstemmeperioden. Flere kommuner mener imidlertid det ville vært enklere om det ble gitt anledning til å anvende elektronisk manntall også for stemmer avgitt på valgting.

Under opptellingen av stemmer, hvis ansvar faller på opptellingskommunene, er kommunenes tilbakemeldinger i stor grad relatert til opplevelsen av det valgadministrative systemet EVA. Mens noen er svært fornøyde med EVA er andre kommuner av den oppfatning at det finnes en rekke grep som kan tas i EVA for å gjøre valggjennomføringen enklere for kommunene.

Mange kommuner er også av den oppfatning at det finnes bedre måter å organisere oppgavene i sametingsvalget på. For å redusere risikoen for feilforsendelser mellom kommuner, og for å spare opptellingskommunene for betydelig arbeid, kan Sametinget ha ansvaret for opptelling av alle stemmene. Organiseringen av sametingsvalget skiller seg fra organiseringen av stortingsvalget ved at Sametinget både har det overordnede ansvaret, slik som Stortinget, og et ansvar for yte valgfaglig bistand til kommunene. Ved stortingsvalg er det Valgdirektoratet som yter den valgfaglige bistanden til kommunene, og flere kommuner mener en lignende organisering ville være å foretrekke også for sametingsvalg. Disse kommunene begrunner sitt syn med at Valgdirektoratet har en organisasjon som kun arbeider med valg, de har mer ressurser enn Sametinget, og gjennom sitt arbeid også med kommunestyre- og fylkestingsvalg har de mer erfaring i å yte tjenester til kommunene.

Det har ikke vært denne utredningens mandat å gi selvstendige vurderinger av ressursbruk og organisering av sametingsvalget. Gjennomgangen av kommunenes tilbakemeldinger viser imidlertid at det sannsynligvis vil være utfordrende å sørge for en korrekt, sikker, åpen og tillitsvekkende gjennomføring av sametingsvalget i 2025, gitt dagens oppgavefordeling og de ressursene som per i dag avsettes til gjennomføringen av sametingsvalg. Med drøyt 20 000 stemmeberettigede er sametingsvalget relativt begrenset målt i antall velgere, men det er stort målt i antall involverte aktører. Norge har 356 kommuner med ulike roller i sametingsvalget, og som alle potensielt har behov for informasjon og opplæring, og et ønske om å kunne kontakte en brukerstøtte ved behov. Å dekke disse behovene synes å kreve en organisasjon som er større en den Sametinget har hatt til rådighet ved gjennomføringen av sametingsvalget i 2021.

1. Studiens bakgrunn, formål og informasjonsgrunnlag

1.1 Bakgrunn og formål

På oppdrag fra Kommunal- og distriktsdepartementet (tidligere KMD) leverte Oslo Economics høsten 2021, *Evaluering av Valgdirektoratets tjenester i forbindelse med gjennomføringen av valget i 2021 og Valggjennomføringsundersøkelsen 2021*. Dette er undersøkelser som gjentas ved hvert valg.

Valggjennomføringsundersøkelsens oppmerksomhet er rettet mot kommunenes forberedelser og deres gjennomføring av valget. Hovedvekten ligger på gjennomføring av stortingsvalget, men undersøkelsen inneholder også spørsmål knyttet spesifikt til gjennomføringen av sametingsvalget. Undersøkelsen indikerer at det har vært særlige utfordringer med gjennomføringen av sametingsvalget i 2021, men verken evalueringen eller valggjennomføringsundersøkelsen gir et godt nok grunnlag å gjøre vurderinger av hva som har fungert bra eller mindre bra i gjennomføring av sametingsvalget.

Oslo Economics fikk derfor i tilleggsoppdrag å foreta en studie av kommunenes erfaringer med gjennomføringen av sametingsvalget i 2021. Formålet med studien har vært å få økt kunnskap om kommunenes opplevelser av valggjennomføringen, og å identifisere hvordan kommunene mener ansvarlige myndigheter bør prioritere innsatsen frem mot neste sametingsvalg for i størst mulig grad å sikre en korrekt, sikker, åpen og tillitvekkende gjennomføring av sametingsvalget.

1.2 Informasjonsgrunnlag

Studiens primærkilder er intervjuer med valgansvarlige i 20 kommuner. Intervjuene ble gjennomført over Teams i februar 2022.

Utvalget av kommuner ble gjort for å få et så representativt bilde på kommunenes erfaringer som mulig, men med hovedvekt på erfaringene til kommuner med et visst omfang av manntallsførte samer. Vi sendte forespørsel om intervju til samtlige opptellingskommuner, og for hver valgkrets sendte vi i tillegg forespørsel til minst en pluss 30-kommune og en minus 30-kommune. I valgkretser uten minus 30-kommuner ble forespørsel sendt til to pluss 30-kommuner. Utvalget ble satt sammen og supplert slik at vi dekket de 10 kommunene med flest manntallsførte samer. Som vist i Tabell 1-1 gjennomførte vi intervju med seks av syv opptellingskommuner, tre minus 30 kommuner og 11 pluss 30-kommuner. Vi mener dette utvalget gir et godt grunnlag for å

vurdere hvordan kommune-Norge opplevde gjennomføringen av sametingsvalget i 2021.

Studien bygger i tillegg på intervjuer og spørreundersøkelser gjennomført i til evalueringen av Valgdirektoratets tjenester ved valget 2021, samt Oslo kommunes evalueringsrapport fra sametingsvalget.¹

Tabell 1-1: Intervjuede kommuner

Kommune	Valgkrets	Kommunetype
Berlevåg	Østre	Minus 30-kommune
Haugesund	Sør-Norge	Minus 30-kommune
Værøy	Vesthavet	Minus 30-kommune
Bærum	Sør-Norge	Pluss 30-kommune
Hamarøy	Vesthavet	Pluss 30-kommune
Hammerfest	Nordre	Pluss 30-kommune
Kautokeino	Ávjovári	Pluss 30-kommune
Kåfjord	Gáisi	Pluss 30-kommune
Målselv	Gáisi	Pluss 30-kommune
Porsanger	Ávjovári	Pluss 30-kommune
Rana	Sørsamisk	Pluss 30-kommune
Skjervøy	Nordre	Pluss 30-kommune
Sør-Varanger	Østre	Pluss 30-kommune
Trondheim	Sørsamisk	Pluss 30-kommune
Alta	Nordre	Opptellingskommune
Narvik	Vesthavet	Opptellingskommune
Oslo	Sør-Norge	Opptellingskommune
Steinkjer	Sørsamisk	Opptellingskommune
Tana	Østre	Opptellingskommune
Tromsø	Gáisi	Opptellingskommune

¹ Informasjonskildene og metodisk innretning fra valgevalueringen er nærmere beskrevet i opprinnelig

rapport, *Evaluering av Valgdirektoratets tjenester ved valget 2021* (Oslo Economics, 2022).

2. Om gjennomføringen av sametingsvalg

Etter lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold skal den samiske folkegruppen i Norge kunne utvikle sitt språk, kultur og sitt samfunnsliv. Dette innebærer at samene skal ha et eget selvstendig folkevalgt organ – et landsomfattende sameting valgt av og blant samene. Valg til Sametinget gjennomføres hvert fjerde år parallelt med stortingsvalget. I dette kapitlet ser vi nærmere på organisering og oppgavefordeling under gjennomføringen av sametingsvalg.

2.1 Organisering av sametingsvalg

Under sametingsvalget skal 39 representanter velges inn av manntallsførte samer. Ved sametingsvalget i 2021 var det 20 545 stemmeberettigede og 13 834 opptelte stemmesedler.² Dette gir en valgoppslutningen blant manntallsførte samer på 68,6 prosent. Siden valget i 2017 har antall manntallsførte samer økt betraktelig. Under valget i 2017 var det 16 958 stemmeberettigede og en valgdeltakelse på 70,3 prosent

Sametingsvalget skiller seg fra stortingsvalget ved at representantene i Sametinget velges inn fra sju valgkretser. Antallet representanter fra de ulike kretsene bestemmes på grunnlag av summen av antall manntallsførte samer i kretsens kommuner. De sju valgkretsene er illustrert i Figur 2-1.

Figur 2-1: Valgkretser

Illustrasjon: Oslo Economics

2.1.1 Aktørene i et sametingsvalg

En rekke aktører i forvaltningen er involvert i gjennomføringen av sametingsvalg, illustrert i Figur 2-2. På høyre side av figuren vises de tre nasjonale aktørene; Sametinget, Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) og Valgdirektoratet. Sametinget har det øverste ansvaret for valggjennomføringen, mens Valgdirektoratet skal bistå Sametinget i gjennomføringen. KDD har ansvar for bevilgede budsjettmidler til Sametinget, regelverk for gjennomføring av valget, og for at kompensasjonsordningen for opptellingsvalgstyrene skjer i tråd med forskriften. På venstre side av figuren vises kommunene. Kommunene har ansvar for selve avviklingen av sametingsvalget, men de har ulike roller, avhengig av antall manntallsførte samer. I det videre beskrives aktørenes roller mer inngående.

² <https://sametinget.no/politikk/valg/sametingets-valgmanntall/sametingets-valgmanntall-1989-2021/>

Figur 2-2: Involverte aktører

Illustrasjon: Oslo Economics

2.2 Sametingets oppgaver

Sametinget er øverste valgmyndighet ved gjennomføring av sametingsvalg. De har ansvar for at forberedelser og avvikling skjer etter lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold, og forskriften om valg til Sametinget. Sametingets ansvar består av å gjennomføre en rekke praktiske oppgaver, i tillegg til å sette kommunene i stand til å avvikle valget på en korrekt og sikker måte. I 2021 ble det bevilget 3,5 millioner kroner til Sametingets merkostnader til gjennomføring av sametingsvalget i 2021.³

Sametinget står fritt til å utforme innrettingen av tjenestetilbudet slik de anser egnet. Tjenestetilbudet ved sametingsvalget i 2021 presenteres nærmere i kapittel 4.

De praktiske oppgavene Sametinget skal utføre er definert gjennom lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold, og i forskrift om valg til Sametinget. Overordnet består oppgavene av (ikke uttømmende):

- Behandle listeforslag
- Behandle søknader fra samepolitiske organisasjoner
- Utarbeide valgmanntall
- Trykking og utsendelse av valgmateriell
- Fastsette møteboken
- Motta valgresultat og utferdige fullmakter for valgte representanter

Ansvaret delegeres til Sametingets valgnevnd. Sametingets valgnevnd er pålagt å utføre gjøremålene som følger av reglene i sameloven og forskrift

om valg til Sametinget. Sametingets administrasjon fungerer som nemndas sekretariat.

2.2.1 Behandle listeforslag

Sametingets valgnevnd skal annonsere oppfordring om å sende inn listeforslag. Et listeforslag er en rangert oversikt over kandidater som stiller til valg for et parti eller en gruppe. Dette ligger til grunn for stemmesedlene. Videre har Sametingets valgnevnd ansvar for å behandle listeforslagene og godkjenne forslag til valglister og tilbakekalling av valglister. Fristen for å sende inn listeforslag for sametingsvalget 2021 var 31. mars 2021. Listeforslagene legges ut til ettersyn etter hvert som de kommer inn. Fristen for å godkjenne listeforslagene for sametingsvalget 2021 var 1. juni 2021. Etter fristen er det Sametingets oppgave å gå gjennom listene, lese korrektur og oversette listene til språkene som listene ikke er skrevet på ved innlevering. Listeforslagene oversettes til nordsamisk i kretsene Østre, Ávjovári, Nordre, Gáisi og Sør-Norge, til lulesamisk i Vesthavet valgkrets og til sørsamisk i Sørsamisk valgkrets.

2.2.2 Behandle søknader fra samepolitiske organisasjoner

En organisasjon (en gruppe, et parti eller en liknende sammenslutning) som oppfyller vilkårene i forskrift om valg til Sametinget, kan søke Sametinget om å bli registrert med et bestemt navn. Sametingets administrasjon behandler disse søknadene.

2.2.3 Utarbeide valgmanntall

Alle som har stemmerett ved kommune- og fylkestingsvalg, og er innført i Sametingets valgmanntall, har stemmerett ved sametingsvalg. Når det gjelder innføring i Sametingets valgmanntall må man selv registrere seg. Er man ikke registrert fra før må innmeldingen skje innen 30. juni i valgåret. Innmeldingen er videre betinget på at man har stemmerett ved kommune- og fylkestingsvalg, og at det avgis en erklæring på at man oppfatter seg selv som same, og enten:

- har samisk som hjemmespråk eller
- har eller har hatt forelder, besteforelder eller oldeforelder med samisk som hjemmespråk eller
- er barn av person som står eller har stått i Sametingets manntall

Sametingets valgmanntall er viktig i flere sammenhenger. For det første bestemmer antall mantallsførte i de ulike valgkretsene antall representanter som skal velges fra hver valgkrets til Sametinget. Beregningen av representantfordelingen skjer 30. juni i det året det sist ble avholdt kommunestyre- og fylkestingsvalg. For det andre har valgmanntallet en viktig funksjon i

³ Kommunal og moderniseringsdepartementet, Prop. 1 S (2020-2021).

kommunenes avvikling av valget. Valgmanntallet brukes til å kryse av hvem som har stemt.

I valgåret, etter skjæringsfristen for valgmanntallet 30. juni, sender Sametinget informasjon om innføringer i manntallet til Skatteetaten i rekommandert post. Skatteetaten innarbeider endringene i manntallet, og sender dette videre til ligningskontoret i Hammerfest som registrerer det oppdaterte manntallet inn i folkeregisteret. Etter at ligningskontoret er ferdig med dette kan Sametinget hente ut manntallet og kvalitetssikre innholdet.

2.2.4 Trykking og utsendelse av valgmateriell

Sametinget har ansvaret for å trykke og sende ut valgmateriell. Dette inkluderer stemmesedler, valgkort, og omslagskonvolutter. Når det gjelder annet valgmateriell, for eksempel profileringsmateriell, er ikke dette tilgjengelig for sametingsvalget på samme måte som for stortingsvalget.

Kommunene skal ha mottatt stemmesedlene når tidligstemmegivningsperioden starter. I praksis fungerer det slik at kommunene bestiller stemmesedler fra Sametingets hjemmesider, før Sametinget selv legger inn bestilling hos et trykkebyrå.

Sametinget har ansvar for trykking og utsendelse av valgkort. Valgkortene skal sendes til velgerne innen det åpnes for forhåndsstemming. Ved valget i 2021 var datoen 10. august.⁴

2.2.5 Fastsette møteboken

En møtebok brukes til protokollering av et valg. Møtebøker brukes ved både kommunestyre-, fylkestings-, stortings- og sametingsvalg. Det er Sametinget som fastsetter møteboken til sametingsvalget. Kommuner som gjennomfører valgting, skal føre møtebøker. I tillegg skal opptellingsvalgstyrene i opptellingskommunene dokumentere opptelling og valgoppgjør. Kommunens roller og oppgaver er mer inngående beskrevet i kapittel 2.4.

2.2.6 Motta valgresultat og utferdige fullmakter for valgte representanter

Sametinget mottar valgresultatet fra opptellingsvalgstyrene, sammen med relevant dokumentasjon. Dette er nærmere beskrevet med kommunens perspektiv i kapittel 2.4.3. Basert på dette skal Sametingets valgnevnd utferdige fullmakter for samtlige valgte representanter og vararepresentanter. Fullmaktene underskrives av medlemmene av valgnevnda og sendes til Sametinget. Sametingets valgnevnd underretter opptellingsvalgstyrene, og de valgte representanter og vararepresentanter om valgfallet, og opplyser samtidig om retten til å søke

fritak fra valg. Avslutningsvis legges fullmaktene frem for Sametinget til godkjenning.

2.3 Valgdirektoratets oppgaver

Ved gjennomføring av stortingsvalg og kommunestyre- og fylkestingsvalg har Valgdirektoratet både et operativt ansvar for yte fagstøtte og et systemteknisk ansvar. Ved gjennomføring av sametingsvalg ligger ansvaret for fagstøtten hos Sametinget. Valgdirektoratet har derfor kun et formelt ansvar for utvikling og drift av valgadministrasjonssystemet EVA. I dette ligger også et ansvar for å sørge for at kommunene er i stand til å bruke systemet på en korrekt måte.

Valgdirektoratet tilbyr i utgangspunktet ikke fagstøtte til kommunene i forbindelse med sametingsvalg, men Sametinget kan kontakte Valgdirektoratet om det er noe de ønsker bistand til, også om det gjelder valgfaglige spørsmål.

2.3.1 Om EVA

Valgadministrasjonssystemet EVA er et IT-system som støtter kommunene i deres valggjennomføring, enten det er kommunestyre- og fylkestingsvalg, stortingsvalg eller sametingsvalg. Det gjøres noen mindre konfigurasjoner av EVA for sametingsvalget. Dette innebærer hovedsakelig å tilrettelegge EVA etter innrettingen av sametingsvalget, herunder tilpasse EVA til hvilke valgkretser som brukes og hvilke oppgaver ulike kommuner har.

Det ble ikke gjort vesentlige forandringer i EVA i forkant av sametingsvalget i 2021, sammenlignet med 2017-valget, men en funksjonalitet som tidligere gjorde det mulig for valgmedarbeidere å se om velgere som avga stemme til stortingsvalget også hadde stemmerett til sametingsvalget ble fjernet. Valgdirektoratet fikk ved valget i 2021 for første gang Sametingets valgmanntall fra det nye folkeregisteret hos Skatteetaten. Skatteetaten regner opplysning om oppføring i Sametingets valgmanntall som en taushetsbelagt opplysning, og ville derfor ikke tillate Valgdirektoratet å opprettholde funksjonaliteten. Dette til tross for at § 8 i forskrift om valg til Sametinget sier at manntallet skal legges ut til offentlig ettersyn.

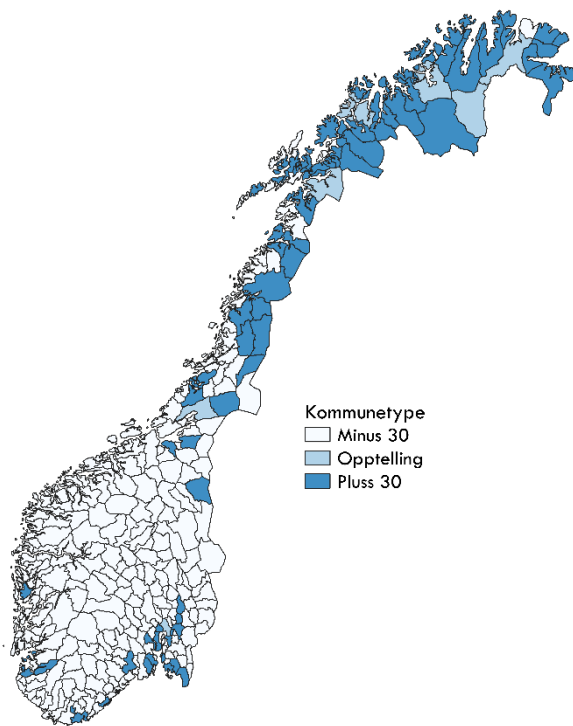
2.4 Kommunenes oppgaver

Kommunene har ansvaret for den praktiske gjennomføringen av sametingsvalget. Kommunene har ulike oppgaver i valggjennomføringen basert på antall manntallsførte samer i kommunen. En kommunes oppgaver ved et sametingsvalg avgjøres av hvorvidt

⁴ Datoen er alltid 10. august såfremt denne ikke er helge-/helligdag.

de er klassifisert som en minus 30-kommune, pluss 30-kommune eller opptellingskommune.

Figur 2-3: Kommuner etter roller i sametingsvalget

Minus 30-kommuner er kommuner med mindre enn 30 manntallsførte samer. Pluss 30-kommuner er kommuner med minst 30 manntallsførte samer. Opptellingskommuner er kommuner med særskilte oppgaver ved sametingsvalg. Hver av de sju valgkretsene har én opptellingskommune.

Ved sametingsvalget i 2021 var det 278 minus 30-kommuner og 78 pluss 30-kommuner. De fleste pluss 30-kommunene er enten kommuner nord i landet eller større kommuner sør i landet. Sør-Norge valgkrets er den største valgkretsen både i antall kommuner og i antall manntallsførte samer.

Tabell 2-1 viser kommunenes oppgaver i valgets ulike faser. Under tabellen gis mer inngående beskrivelser av oppgavene til de ulike kommunetypene, sammen med en beskrivelse av ulike prosesser og faser i sametingsvalget. Flere av prosedyrebeskrivelsene vil gjelde for alle tre kommunetypene.⁵

Illustrasjon: Oslo Economics

Tabell 2-1: Faser og oppgaver for kommunene i valg gjennomføringen

Fase	Forberedelser	Forhåndsstemmegiving	Valgdagen	Foreløpig opptelling	Endelig opptelling	Valgoppgjør
Minus 30-kommune	Forhåndsstemmegiving (opplæring av valgmedarbeidere, bestille valgmateriell) Planlegge videre sending av stemmer	Videresending av alle mottatte forhåndsstemmer				
Pluss 30-kommune	Velge samevalgstyre Legge ut utleggsmantall Legge inn grunnlagsdata i EVA Forhåndsstemmegiving Valgting (opplæring, materiell) Planlegge foreløpig opptelling Planlegge videre sending av stemmer	Videresending av forhåndsstemmer fra innbyggere som ikke tilhører kommunen Registrere og prøve forhåndsstemmer	Avholde valgting	Telling av forhånds- og valgtingsstemmer fra egen kommune Oversendelse av stemmene til opptellingskommunen for endelig telling		
Opptellingskommune	Tilsvarende som +30-kommuner Planlegge mottak av stemmeforsendelser og endelig opptelling	Videresending av forhåndsstemmer fra innbyggere som ikke tilhører valgkrets* Registrere og prøve forhåndsstemmer fra minus 30-kommuner i din valgkrets	Avholde valgting	Telling av forhånds- og valgtingsstemmer fra egen kommune og alle kommuner med færre enn 30 manntallsførte i kretsen.	Endelig opptelling av stemmer fra alle kommuner i valgkretsen	Valgoppgjør for valgkretsen (i EVA) Oversendelse av materiell til Sametingets valgnevnd

*Stemmer mottatt fra innbyggere i pluss 30-kommuner i kommunens valgkrets skal videresendes til den kommunen

⁵ Beskrivelsene er delvis basert på informasjon fra Valgdirektoratets veiledere for sametingsvalg:

<https://valgmedarbeiderportalen.valg.no/aktuelt/veiledere-for-sametingsvalg/>

2.4.1 Minus 30-kommuner

Minus 30-kommuner har begrenset med oppgaver under gjennomføringen av sametingsvalg. De har kun ansvar for å gjennomføre forhåndsstemmegivning, men teller ikke stemmene selv. De gjennomfører følgelig ikke noen opptelling og benytter seg heller ikke av EVA i valg gjennomføringen.

Forberedelser

Minus 30-kommuners forberedelser til sametingsvalget omhandler å forberede forhåndsstemme givningen og planlegge videresending av stemmer.

Å forberede forhåndsstemme givningen innebærer for det første at kommunen må sørge for at nødvendig valgmateriell er bestilt og klargjort i forhåndsstemmelokalene. For det andre må de valgansvarlige organisere hvordan de skal ta imot stemmegivninger fra manntallsførte samer. Dette innebærer å etablere rutiner, blant annet for hvordan stemmelokalet skal rigges. De må planlegge hvor stemmesedlene skal ligge – om de skal tas frem når velger kommer eller om de skal være i et valgavlukke. Stemmesedlene kan også ligge samlet i et stemmesedelsett når velger mottar de, eller så kan stemmesedler for de ulike partiene tas ut av settet og fordeles i avlukket. Stemmesedelsett er nærmere beskrevet i kapittel 3.1.2. Kommunene må også planlegge hvorvidt flere stemmeavlukker skal brukes til sametingsvalg eller kun ett enkelt.

Videre må valgmedarbeidere læres opp i hvordan de skal instruere velgere når de ankommer, hvorvidt de aktivt skal spørre om personer har stemmerett til sametingsvalget, hvordan de skal ta imot stemmer og hva de skal gjøre med stemmene videre.

Mottak og videresending av stemmegivning

Minus 30-kommuner skal videresende alle stemmene de mottar under forhåndsstemmeperioden. Stemmesedlene skal sendes i en stemmesedelkonvolutt sammen med et valgkort i en spesifikk omslagskonvolutt.⁶ Omslagskonvolutten skal ha et vindu hvor det skal være mulig å se valgkortet uten å åpne konvolutten. Dette er nødvendig fordi en stemmegivning skal godkjennes før omslagskonvolutten åpnes, og samevalgstyret eller opptellingsstyret skal kunne identifisere vedkommende og krysse av ved rett navn i manntallet. Valgkort til velgerne skal være sendt til velgerne før forhåndsstemmeperioden starter. I tilfeller der kortene ikke er kommet fram eller velgerne ikke har tatt de med, må kommunene enten skrive de ut eller skrive manuelle valgkort til velgerne i valglokalet.

⁶ Ved stemmegivning utenriks eller på Svalbard eller Jan Mayen gjelder andre bestemmelser (se § 43-5 i Forskrift om valg til Sametinget).

Minus 30-kommunen som mottar stemmen skal videresende stemmene til opptellingskommunen i den valgkretsen som velger er manntallsført. Dette gjelder med mindre velgeren er manntallsført i en pluss 30-kommune, i så tilfelle skal stemmen sendes dit.

2.4.2 Pluss 30-kommuner

Pluss 30-kommuner har mer omfattende oppgaver enn minus 30-kommuner i og med at de skal motta forhåndsstemmer, men også holde valgting og gjennomføre foreløpig opptelling. Dette innebærer at de skal ha et eget samevalgstyre og bruke EVA for å registrere og prøve forhåndsstemmer.

Tilsvarende minus 30-kommunene må pluss 30-kommunene rigge og etablere rutiner i forhåndsstemmelokalet, i tillegg til å organisere mottak og videresending av stemmesedler.

Prøving og registrering av forhåndsstemmer

Pluss 30-kommuner må registrere og prøve forhåndsstemme givninger for velgere som er manntallsført i deres kommune. Prøving av stemmegivninger innebærer en kontroll av om vilkår for godkjenning av stemmegivning er oppfylt (vilkår står spesifisert i § 56 i Forskrift om valg til Sametinget). I denne sammenheng vil et relevant vilkår typisk være om velgeren står manntallsført. Kommunene skal være ferdig med å prøve alle forhåndsstemme givninger før avkryssingsmanntallet skrives ut på lørdagen før valgdagen.

Valgting

Pluss 30-kommuner skal parallelt med stortingsvalget avholde valgting for sametingsvalget. Stemmegivning på valgting ved sametingsvalget skal foregå på samme tid og sted som stortingsvalget, men valgene skal holdes atskilt. Det skal blant annet være egne avkrysserbord og egne urner.

På valgting ved sametingsvalget skal det skrives ut papirmanntall (omtales også som avkryssingsmanntall) der valgtingsstemmene skal krysses av. Kommunene velger selv hvordan de ønsker å distribuere avkryssingsmanntallet i stemmekretsene.

Stemmene kan mottas som ordinære valgtingsstemmer med avkryssing i valglokalet, alternativt kan de tas imot uten avkryssing i valglokalet og heller prøves sentralt i ettertid. Prosessen for stemmemottak har likhetstrekk med stemmemottak under forhåndsstemmeperioden. I tilfeller der kommunen har manntallet i valglokalet, krysses velgeren av i manntallet og legger selv stemmesedelkonvolutten i urnen. Dersom kommunen velger å ikke ha manntallet i alle kretser, legger valgfunksjonæren stemmesedelkonvolutten i

en omslagskonvolutt, sammen med valgkortet. Velgeren legger så selv omslagskonvolutten i urnen.

Stemmestyret skal føre en egen møtebok for same-tingsvalget. Møteboken fastsettes av Sametinget og føres manuelt av kommunene.

Foreløpig opptelling

Pluss 30-kommuner har ansvar for å foreta den foreløpige opptellingen av stemmer fra egen kommune, og registrere dette i EVA. Reglene for opptelling er de samme som ved øvrige valg. Det betyr at foreløpig opptelling av forhåndsstemmer skal starte senest fire timer før stemmegivningen avsluttes, dersom dette kan gjøres uten å bryte prinsippene om hemmelig valg. Foreløpig opptelling av valgtingsstemmer skal starte så snart som mulig etter at alle stemmegivningene er mottatt hos samevalgstyret.

Ved sametingsvalg telles alle stemmer manuelt, noe som medfører at EVA Skanning ikke er i bruk, slik det er ved stortingsvalg.

Oversendelse til opptellingsvalgstyre

Så snart den foreløpige opptellingen er ferdig og godkjent, skal stemmene sendes til opptellingsvalgstyret i valgkretsen for endelig opptelling. Det som skal oversendes er:

- stemmegivninger og stemmesedler som er avgitt på valgtinget og de som er avgitt på forhånd hver for seg
- omslagskonvolutter fra forhåndsstemmegivningen utenriks og på Svalbard og Jan Mayen
- signert utskrift av samevalgstyrets protokoll
- kopi av innkomne klager

Materiellet skal være sendt fra samevalgstyret senest innen kl. 15 onsdag etter valget.

2.4.3 Opptellingskommunene

Opptellingskommuner har ansvaret for opptelling i sin valgkrets. De har de samme oppgavene som pluss 30-kommuner, men mottar også forhåndsstemmene til minus 30-kommuner og har endelig telling for stemmer fra valgkretsen. Videre gjennomfører de valgoppgjør for valgkretsen.

Fram til endelig telling er arbeidsoppgavene for opptellingskommuner i stor grad de samme som pluss 30-kommuner. De vil imidlertid motta, registrere og prøve et betydelig høyere antall forhåndsstemmer fra andre kommuner.

Endelig opptelling

I den endelige opptellingen skal opptellingskommuner telle forhånds- og valgtingsstemmer fra samtlige kommuner i kretsen. Endelig telling av stemmer fra egen kommune og kommuner med færre enn 30 manntallsførte kan starte umiddelbart etter at den foreløpige tellingen er ferdig.

Valgoppgjør

Når den endelige tellingen er ferdig og godkjent for alle kommuner i valgkretsen, er det opptellingskommunenes ansvar å foreta valgoppgjør. Dette gjøres i EVA, på samme måte som ved øvrige valg.

Når valgoppjøret er gjennomført skal relevant dokumentasjon sendes til Sametingets valgnemnd så raskt som mulig. Dette omfatter bekreftet avskrift av det som er bokført i anledning valget (opptellingsvalgstyrets møtebok), i tillegg til eventuelle klager og anmerkninger til gjennomføringen av valget.

3. Kommunenes erfaringer med gjennomføringen av sametingsvalget i 2021

Kommunene har ulike oppgaver i gjennomføringen av sametingsvalg. I dette kapitlet ser vi nærmere på kommunenes erfaringer med gjennomføringen av sametingsvalget i 2021. Gjennomgangen er strukturert etter fasene: forberedelser, forhåndsstemming, valgdagen og opptelling. Til slutt kommenteres kommunenes erfaring med bruk av valgadministrasjons-systemet EVA.

3.1 Forberedelsesfasen

I et valgår starter majoriteten av kommunenes forberedelser allerede i januar. Arbeidet går så i bølger frem til det åpnes for forhåndsstemming. Ved valget i 2021 ble det åpnet for forhåndsstemming den 10. august.

I forberedelsesfasen skal valggjennomføringen planlegges; valgmedarbeidere må læres opp, valgmateriell må bestilles og valglokaler til bruk i forhåndsstemmeperioden må tilrettelegges.

3.1.1 Om kommunenes opplæring av valgmedarbeidere

Vi har i intervjuene med kommunene stilt spørsmål om hvordan de lærer opp sine valgmedarbeidere. Majoriteten av kommunene virker å avholde egne opplæringsksamlinger/-møter, hvor valgmedarbeidere får informasjon om hvordan stortingsvalget og same-tingsvalget skal gjennomføres, herunder hvordan stemmer til sametingsvalget skal behandles.

Kommunene virker ikke å oppleve opplæringen av valgmedarbeidere som en utfordring, heller ikke når det kommer til sametingsvalget. Som vi kommer tilbake til i kapittel 4 er kommunene likevel av den oppfatning at opplæringen ville blitt bedre om de hadde hatt tilgang på mer opplæringsmateriell særlig rettet mot sametingsvalget.

3.1.2 Om tilgang til valgmateriell

Sametinget har ansvaret for å trykke og sende ut valgmateriell. Dette inkluderer stemmesedler, valgkort, og omslagskonvolutter. Det er imidlertid flere kommuner som uttrykker et ønske om også å kunne bestille annet valgmateriell, for eksempel profileringsmateriell, på samme måte som de kan til stortingsvalget.

Ved sametingsvalget i 2021 mottok ikke alle kommuner stemmesedlene før forhåndsstemme-perioden åpnet. Frem til de ordinære stemmesedlene var på plass måtte velgerne bruke generelle stemmesedler. Dette er stemmesedler som er tiltenkt velgere som er manntallsført i en annen valgkrets enn den valgkretsen kommunen de stemmer i tilhører. De generelle stemmesedlene inneholder kun navn på partiene, noe som medfører at velgeren ikke får avgitt personstemmer.

Mange kommuner oppgir at forsinkelsene skapte både frustrasjon og usikkerhet. De fleste kommunene er imidlertid ikke av den oppfatning at forsinkelsene har påvirket stemmegivningen. Kommunene har likevel måtte besvare kritiske spørsmål fra velgere som har lurt på hvorfor de ordinære stemmesedlene ikke har vært tilgjengelige. Det er også kommuner som opplyser at det har vært tilfeller der velgere har valgt å ikke avlegge stemme med de generelle stemmesedlene. Det er usikkert om de aktuelle velgerne har kommet tilbake senere i stemmegivningsperioden.

Bruk av stemmeseddelsett

Nytt for sametingsvalget i 2021 var at det ble sendt ut stemmeseddelsett til kommunene. Et stemmeseddelsett er en konvolutt som inneholder stemmesedler for alle partier eller grupper som stiller til valg. Velgeren er ment å ta sedlene ut av konvolutten før de legger stemmeseddelen til partiet de vil stemme på i en stemmeseddelkonvolutt. Ved tidligere valg har kommunene mottatt stemmesedler til hvert av partiene separat.

Endringen ble besluttet av Sametinget med bakgrunn i tilbakemeldinger fra enkelte kommuner. Kommunene er imidlertid delt i synet på om bruk av stemmeseddelsett er en forbedring. De som ønsker stemmeseddelsett mener det gjør det enklere å håndtere krav til å ha stemmesedler på ulike språk, og at det er enklere med stemmeseddelsett når valglokalene ikke har dedikerte valgavlukker til sametingsvalg. De som er kritiske til stemmeseddelsett trekker fram at de får tilbakemeldinger fra velgere som opplever det som en «uryddig» løsning. Med stemmeseddelsett blir det for velgerne mange ark og konvolutter å forholde seg til.

Kvalitet/utforming av stemmesedlene

Valg til Sametinget gjennomføres hvert fjerde år parallelt med stortingsvalget, og kommunene er opptatt av at valgene skal oppleves som likeverdige. En viktig forutsetning er at kvaliteten på materialet er den samme, og det er flere kommuner som har

reagert negativt på kvaliteten og utformingen av stemmesedlene.

Enkelte kommuner mener den generelle stemmeseddelen ved sametingsvalg er utformet på en måte som gir et lite profesjonelt uttrykk, og det er flere som har reagert på utformingen av den blanke stemmeseddelen. Den blanke stemmeseddelen ved sametingsvalget i 2021 var et blankt ark uten noe påskrevet. Opptellingskommuner opplyser at dette medfører at en stor andel velgere feiltolker betydningen av den blanke stemmeseddelen, og benytter den som et omslag rundt selve stemmeseddelen.

3.1.3 Om utforming og organisering av valglokalene

Det finnes per i dag ingen retningslinjer for hvordan stemmelokalene skal utformes for å legge til rette for stemmegivning i stortingsvalg og sametingsvalg.

Fraværet av retningslinjer gjør at en velgers opplevelse av stemmegivningen kan se veldig forskjellig ut fra kommune til kommune. På den ene ytterkanten finnes kommuner med egne valgavlukker for sametingsvalget, hvor stemmesedler ligger klare. På den andre ytterkanten finnes kommuner der velgeren selv må be om å få utlevert stemmesedler til sametingsvalget. Mellom disse ytterpunktene finnes en rekke mulige tilpasninger. Noen legger stemmesedlene på egne bord, slik at velgerne kan ta dem med inn i avlukket, noe spør velgere på vei inn i valglokalet om de skal stemme til sametingsvalget, mens andre stiller spørsmålet til velgerne i det de kommer for å avgi sin stemme.

Mens noen kommuner mener det er bra at det gis rom for lokale tilpasninger, savner andre tydeligere retningslinjer og råd for hvordan valglokaler bør utformes for å ivareta en god gjennomføring av sametingsvalget parallelt med stortingsvalget.

3.2 Forhåndsstemmeperioden

Ved valget i 2021 ble det åpnet for forhåndsstemming 10. august. Forhåndsstemmeperioden varte frem til 10. september, som er fredagen før valgdagen.

3.2.1 Om stemmegiving, -mottak og -videresending

Kommunene har valgt ulike måter å organisere valglokalene på, og utfordringen for mange kommuner har vært hvordan de skal sikre at velgere i samemantallet får informasjon om at de også kan avlegge stemme til sametingsvalget.

Ved tidligere sametingsvalg fikk valgmedarbeidere på stemmemottak et varsel i EVA når en velger som avla stemme ved stortingsvalget også hadde stemmerett ved sametingsvalget. Dette varselet ble fjernet ved

2021-valget uten at kommunene ble informert. Valgmedarbeidere som hadde blitt opplært i å se etter denne notifikasjonen opplevde det som forvirrende når notifikasjonen var borte, og ble usikre på hvordan de nå best skulle informere om sametingsvalget.

Med varselet fjernet valgte enkelte kommuner å stille spørsmål til samtlige velgere om de også skulle stemme ved sametingsvalget. I de aller fleste tilfellene var dette uproblematisk, men det var også enkelte velgere som reagerte negativt på spørsmålet.

Stemmemottak i valglokalet

Når en velger skal avgi stemme ved sametingsvalget skal den i valgavlukket legge stemmeseddelen i en stemmesedelkonvolutt. Stemmesedelkonvolutten og valgkortet skal så tas med til stemmemottakerne som legger stemmesedelkonvolutten og valgkortet i en omslagskonvolutt. Hva som skjer videre med den avgitte stemmen avhenger av i hvilken type kommune stemmen er avgitt, og i hvilken kommune velgeren er manntallsført. Dette er beskrevet nærmere i kapittel 2.4.

En utfordring for kommunene er at ikke alle velgere har valgkort med seg til valglokalet. Valgmedarbeiderne kan skrive ut et nytt valgkort, men i praksis er det mange valglokaler som ikke har denne muligheten. Løsningen er at de som sitter på stemmemottak for hånd skriver ned nødvendig informasjon og legger det håndskrevne valgkortet sammen med stemmesedelkonvolutten i omslagskonvolutten. Alternativt er det også de som bruker valgkortet til stortingsvalget isteden, dersom velgeren har dette med seg.

Stemmemottak i mottakerkommune

Både håndskrevne valgkort og bruk av feil valgkort har skapt utfordringer ved registrering og prøving av stemmegivninger hos mottakerkommunene. Flere kommuner har hatt problemer med å tyde skriften på de håndskrevne valgkortene, og informasjonen på valgkortene har i mange tilfeller vært mangelfull. Valgmedarbeiderne i mottakskommuner må da gjøre et «detektivarbeid» for å forsøke å identifisere hvilken person som har stemt, og i hvilken kommune han eller hun er manntallsført.

Med valgkort fra stortingsvalget er utfordringen at stemmeseddelen kan ende opp hos feil kommune. Er du oppført i sametingsmantallet på Hamar, men avgir din stemme i Trondheim står Hamar kommune som adressat på valgkortet til stortingsvalget, mens for sametingsvalget vil det stå Oslo. Dette fordi Hamar er en minus 30-kommune. På Hamar må valgmedarbeiderne åpne konvolutten før de finner ut at stemmen skal sendes videre til Oslo, som er opptellingskommune for Sør-Norge valgkrets.

Intervjuene vi har gjennomført med minus 30-kommuner gir en indikasjon på at disse kommunene ikke nødvendigvis er klar over at deres praksis skaper utfordringer i neste ledd. Minus 30-kommunene vi har intervjuet hevder videresending av forhåndsstemmer er en oppgave de kan håndtere, men at det kan være tidkrevende å finne ut hvor stemmesedlene faktisk skal sendes. Det etterlyses et adresseregister som gjør det lettere å lete opp hvilken kommune en stemme skal sendes til og hvilken adresse den skal sendes til.

Forskjeller i prosedyrer

Relatert til problematikken med stemmemottak og videresending av stemmer, er det flere kommuner som beskriver det som problematisk at det er forskjeller i prosedyrer mellom stortings- og sametingsvalg. Det beskrives som utfordrende for valgmedarbeidere og at det kan oppfattes negativt for velgere at same-tingsvalget gjøres på en annen måte. Enkelte kommuner skildrer tilfeller der velgere, basert på opplevelsen i valglokalet, har gitt uttrykk for at de opplever sametingsvalget som mindreverdig gjennomført. Det er eksempelvis velgere som har reagert på at stemmeseddelen til stortingsvalget stemples direkte og legges i urnen, mens stemmeseddelen til sametingsvalget legges i en konvolutt, uten stempel.

På den andre siden er det også flere kommuner som trekker fram at stortingsvalget og sametingsvalget er to forskjellige valg med ulike karakteristika, noe som gjør det hensiktsmessig at det er visse forskjeller i hvordan valgene gjennomføres i kommunene.

3.2.2 Om konsekvenser av feil i manntall

Ved gjennomføringen av sametingsvalget i 2021 oppdaget Sametinget, etter at de hentet ut det endelige valgmanntallet, at manntallet var ufullstendig. Innmeldinger gjort i perioden fra juli 2019 til og med juni 2021 var ikke registrert i manntallet. Det omfattet 263 personer i de ulike valgkretsene.⁷ Videre ble i underkant av 200 personer som hadde meldt seg ut av Sametingets manntall likevel inkludert i manntallet. Feilene i manntallet skyldtes en feil i migrering av registrert informasjon til et nytt system hos Skatteetaten. Sametingets valgmanntall var heller ikke korrekt inndelt etter gjeldende valgkretser. Det ble videre avdekket at 25 personer var registrert i Sametingets valgmanntall hos Sametinget, men at de ikke var inkludert i Sametingets valgmanntall fra Skatteetaten. Etter gjennomgang av listen ble det funnet at disse i henhold til relevante bestemmelser i valglovgivningen ikke skulle inkluderes i Sametingets valgmanntall.⁸

Feilen hos Skatteetaten ble avdekket på sommeren 2021. Det var begrenset med ressurser som kunne bidra til å rette opp feilen. Konsekvensen ble at det endelige manntallet ble klart først den 18. august, 8 dager etter at det ble åpnet for å avgi forhåndsstemmer.

Kommunene ble ikke informert da feilen i manntallet ble oppdaget, og de fikk heller ikke informasjon om at feilen ikke ble rettet opp før forhåndsstempeperioden åpnet. Informasjon om at det ble avdekket feil i manntallet ble publisert på Sametingets nettsider 13. august, men det er likevel flere kommuner som opplyser at de først fikk informasjon om feilen via media.

Det er flere kommuner som poengterer at det for mange personer kan være en personlig og betent sak hvorvidt de er manntallsført til sametingsvalget. Det har oppstått det som beskrives som uheldige episoder i valglokalene der personer som egentlig skulle vært manntallsført ikke har stått i manntallet, og motsatt.

Feilen i manntallet kan også ha ført til at stemmer feilaktig har blitt forkastet. Som beskrevet i kapittel 2.4 er det slik at stemmer til sametingsvalget ikke prøves direkte, slik tilfellet er med stemmer til stortingsvalget. De fleste kommunene samler opp stemmer noen dager inn i forhåndsstempeperioden, før de går gjennom og godkjenner et større antall stemmegivninger. Kommunene vi har snakket med ventet, ubevisst, med prøving av stemmegivninger til etter at feilen i manntallet var rettet opp. Flere var likevel av den oppfatning at det ikke var utenkelig at det også var kommuner som har prøvd stemmer i perioden før feilen ble rettet opp, med den mulige konsekvens at stemmer feilaktig har blitt forkastet. Vi har imidlertid ingen bevis for at dette faktisk har inntruffet. Det er også slik at dersom det er tvil om noen har stemmerett ved valget, skal stemmegivningen prøves på nytt når opptellingen begynner. Denne mekanismen som skal forhindre at stemmer blir feilaktig forkastet.

3.3 Valgdagen(e)

Valgdagen for sametingsvalget i 2021 var 13. september, i tillegg til at kommunene kunne velge å holde valgting også den 12. september. Stemmegiving på valgdagen skiller seg fra forhåndsstempeperioden på noen få områder, selv om den stort sett er lik. Tilbakemeldingene fra kommunene på gjennomføringen av valgdagen(e) gjelder i all hovedsak de samme forholdene som i forhåndsstempeperioden;

⁷ <https://sametinget.no/adasa/avdekket-feil-i-sametingets-valgmanntall.15856.aspx>

⁸ <https://www.skatteetaten.no/presse/nyhetsrommet/valgmanntallet-til-sametingsvalget-vil-bli-rettet/>

utforming av valglokaler, kvalitet på stemmesedler og rutiner knyttet til stemmegivning/-mottak.

I tillegg er det mange kommuner som har reagert på at de måtte ta i bruk papirmanntall på valgdagen. Dette oppleves som unødvendig tungvint, og flere kommuner fremmer at det burde vært mulig med elektronisk avkryssing i manntallet også på valgting.

3.4 Opptellingsfasen

Ved gjennomføringen av et sametingsvalg foretar både pluss 30-kommuner og opptellingskommuner en foreløpig opptelling, mens den endelige opptellingen foretas av opptellingskommunene. I det videre ser vi nærmere på kommunenes opptellingsrelaterte erfaringer.

3.4.1 Om telling av stemmegivninger

Kommunenes praksis for pakking og sending av omslagskonvolutter varierer. Dette skaper utfordringer for kommunene som skal prøve, registrere og telle stemmegivningene. Opptellingskommuner i valgkretser med mange kommuner spesielt beskriver hvordan de har mottatt mange typer omslagskonvolutter i ulike farger, og at det ofte er vanskelig å tyde manuelt utfylte valgkort. Flere av opptellingskommunene beskriver det som svært ressurskrevende å gå gjennom alle stemmene de får tilsendt, og at merarbeidet går ut over den ekstra kompensasjon de får for å behandle stemmer til sametingsvalget.

Det var et ekstra press på enkelte kommuner under gjennomføringen av foreløpig opptelling. Variasjonen i mottatte stemmeforsendelser er mest fremtredende hos valgkretsene med flest kommuner. Oslo kommune og Sør-Norge valgkrets opplevde ytterligere problemer ved at Sametinget sendte ut feil opplysninger om adresse for forsendelser til Oslo kommune.

Enkelte kommuner ble ofte kontaktet av nye pluss 30-kommuner som i flere tilfeller hadde prøvd å få kontakt med Sametinget eller Valgdirektoratet uten å lykkes. At enkelte kommuner brukes på denne måten – som en form for brukerstøtte – kan sies å være et resultat av manglende tilgjengelighet hos de ansvarlige aktørene, men det er også naturlig å søke samarbeid mellom kommuner ved gjennomføring av valg.

3.4.2 Om møtebøkene

Møtebøkene brukes til protokollering av et valg og skal fylles ut av kommuner som gjennomfører valgting. Enkelte kommuner trekker fram at det er behov for en gjennomgang av møtebøkene til sametingsvalget for å gjøre dem mer oversiktlige og enklere å forstå. Dette er tidligere gjort med møtebøkene til stortingsvalget.

3.4.3 Om sending av stemmesedler

Ved gjennomføringen av sametingsvalget i 2021 ble det i mediene viet noe oppmerksomhet til forsinkelser i forsendelsen av sametingsstemmer. Vi har spurt kommunene om hvordan de opplevende prosessen rundt sending av stemmer. Det er få eller ingen av kommunene som opplever dette som utfordrende i seg selv. Kommunenes opplevelse er at forsinkelsene skyldes postgangen, og ikke forhold internt i kommunene.

3.5 Kommunenes erfaring med bruk av EVA

EVA er systemet for valgadministrasjon som brukes i Norge. Når det gjelder bruken av EVA under sametingsvalget opplever noen kommuner at EVA fungerer godt, mens andre opplever at EVA ikke er ideelt utformet for sametingsvalget.

3.5.1 Om registrering av stemmegivninger

Enkelte opptellingskommuner beskriver det som en unødvendig tungvinn prosess å registrere stemmegivninger fra minus 30-kommuner i EVA. De mener registreringene krever unødvendig mange operasjoner og mye klikking. Kommunene må først velge valgkretsen for stortingsvalget der stemmen kommer fra, deretter må de velge hvilken kommune stemmen kommer ifra, før de til slutt kan søke opp velgeren i manntallet. Prosessene må i tillegg gjøres to ganger – noe som i seg selv oppleves som unødvendig – én gang der stemmen registreres og én gang der den godkjennes og det krysses i manntall.

Videre ønsker kommunene en forbedret søkefunksjon i manntallet i EVA. Kommunene kan kun søke i manntallene til hver enkelt kommune. Dette medfører at i tilfeller der det er uklart hvor stemmen kommer fra, slik beskrevet i kapittel 3.2.1, kan kommunen ende opp med å måtte søke seg gjennom manntall til kommuner i hele valgkretsen.

3.5.2 Om bruk av EVA under opptelling

Når stemmer skal telles og registreres i EVA er det flere kommuner som mener det skaper utfordringer at det for sametingsvalget er flere opptellingskategorier som ikke benyttes. Utfordringene oppstår når pluss 30-kommuner ikke eksplisitt setter kategorier uten stemmer til null. Selv om tellingen ikke er ferdigstilt kan kommunen likevel sende det som ser ut som en ferdig telling til opptellingskommunen. Problemet for opptellingskommunene er at de manglende null-kategoriene gjør det teknisk umulig for dem å gjennomføre endelig opptelling. Under opptellingen var det derfor opptellingskommuner som måtte kontakte valgansvarlige i kommunene direkte for å få dem til å rette opp i feilen.

4. Kommunenes vurderinger av tjenestetilbud og oppgavefordeling

I forrige kapittel har vi sett hvilke utfordringer kommunene har opplevd i gjennomføringen av sametingsvalget i 2021. I dette kapitlet ser vi nærmere på kommunens vurdering av opplæringen, informasjonen og brukerstøtten de har fått fra Sametinget og Valgdirektoratet, samt hvordan kommunene opplever oppgavefordelingen i arbeidet med sametingsvalget.

4.1 Kommunenes vurdering av opplæringen

Ved tidligere valg har Sametinget og Valgdirektoratet samarbeidet om opplæring av kommunene. I praksis har det foregått slik at det har blitt satt av tid til informasjon om sametingsvalget under Valgdirektoratets opplæringssamling om gjennomføring av stortingsvalget. Koronapandemien hindret Valgdirektoratet i å avholde fysiske opplæringssamlinger i 2021. Som et alternativ utviklet Valgdirektoratet opplæringsvideoer relatert til stortingsvalget, men verken Valgdirektoratet eller Sametinget har utviklet videoer med innhold om same-tingsvalget.

Kommuner med valgansvarlige med erfaring fra gjennomføring av sametingsvalg opplyser at de tidligere har hatt utbytte av de fysiske opplærings-samlingene, med seanser avsatt til sametingsvalget. Selv om opplæringssamlingene i seg selv ikke har gitt svar på alt kommunene lurer på om sametingsvalget, har de gitt en viktig påminnelse og repetisjon. Samlingene har også gitt kommunene anledning til å dele erfaringer med andre kommuner. Denne mulig-heten var ikke til stede ved årets valg.

4.1.1 Tilgang på veiledningsmateriell

De praktiske konsekvensene av manglende opp-læringssamlinger har vært størst for de mindre erfarne valgansvarlige, og for valgansvarlige i kommuner som endret rolle fra sametingsvalget i 2017 til 2021, typisk fra minus 30-kommune til pluss 30-kommune.

Uavhengig av om det arrangeres opplærings-samlinger ønsker kommunene at mer praktisk opplæringsmateriell skal være tilgjengelig på nettsidene til enten Sametinget eller Valgdirektoratet. Det er også flere som trekker frem de animerte videoene Valgdirektoratet har laget for å beskrive

rutiner ved gjennomføring av stortingsvalg, og at de ønsker tilsvarende materiale også for sametingsvalg.

Det blir også poengtert fra kommunene at det ikke må undervurderes hvor grunnleggende rutinebeskrivelser med mer må være for at de skal komme til nytte i kommunenes opplæring.

Per i dag finnes det veilederne og temaartikler for sametingsvalget både på valgmedarbeiderportalen og på Sametingets nettsider. Veiledere ble publisert i slutten av juni. Vårt inntrykk etter samtalene med kommunene er at ikke alle er kjent med disse veilederne. Det er også kommuner som påpeker at veilederne kom for sent til å være til nytte i deres interne opplæring av valgmedarbeidere.

Kommuner som ikke har fått svar på sine spørsmål gjennom det offisielle opplæringsmaterialet har typisk kontaktet nabokommuner som de vet har erfaring fra gjennomføring av sametingsvalg. Enkelte kommuner omtaler andre mer erfarne eller kompetente kommuner som «kompetansekommuner». I intervjuene kommer det fram at det er flere kommuner som opplever å ha tatt på seg en form for bruker støtte-rolle. Vi kommer tilbake til bruken av Sametingets og Valgdirektoratets bruker støtte i kapittel 4.3.

4.1.2 Om opplæringen i bruk av EVA

Valgdirektoratet har gjennomført en egen opp-læringssamling på Teams for opptellingskommunene, men denne ga begrenset læringsutbytte ifølge opptellingskommunene selv. Flere uttrykker frustrasjon over at de ikke hadde nødvendige tilganger i EVA når opplæringen skulle starte. Det gikk derfor med unødvendige mye tid til å få systemet til å virke.

Flere kommuner nevner at de har hatt problemer med rollebehandling i EVA, også utover selve opp-læringsseansen. Rollebehandling omhandler hvilke tilganger ulike personer som jobber med valg i kommunen har for å gjøre ulike operasjoner i EVA. Problematikken rundt rollebehandling gjelder i all hovedsak i perioden før selve valgoppgjøret, hvor valgansvarlige i kommune ønsker å bruke trenings-miljøet i EVA for å gjøre seg kjent med oppgavene de skal gjennom i valgoppgjøret. Det var flere valg-ansvarlige som opplevde at de ikke fikk nødvendige tilganger, noe som hindret dem i å teste ut og gjøre seg kjent med systemet. Generelt er det flere av opptellingskommunene som etterlyser et mer helhetlig opplæringstilbud til opptellingskommunene, som ser EVA og det valgfaglige mer i sammenheng.

4.2 Kommunenes vurdering av informasjonsarbeidet

Det er særlig to avvik som har preget kommunenes gjennomføring av sametingsvalget i 2021: de forsinkede stemmesedlene og feilene i manntallet. Kommunenes opplevelse er at konsekvensene av disse avvikene ble forsterket av mangel på informasjon. Flere kommuner har fortalt at de måtte ringe Sametinget for å etterlyse stemmesedlene og at de først fikk informasjon om feilene i manntallet gjennom media. Kommunene er samstemte i at det burde blitt gitt raskere og bedre informasjon både om forsinkelsene til stemmesedlene og feilene i manntallet.

Generelt er kommunene av den oppfatning at informasjon som omhandler sametingsvalget kommer for sent.⁹ I tillegg til hendelsene med stemmesedlene og manntallet er det enkelte kommuner som nevner at de opplevde utfordringer ved informasjonen de fikk om en forskriftsendring fra KDD. KDD vedtok å oppheve § 50 femte ledd i forskrift om valg til Sametinget som slo fast at «foregår det ikke stemmegivning til sametingsvalget i lokalet, skal velgeren vises til et stemmelokale der det mottas stemmer til sametingsvalget». KDD opphevet bestemmelsen 9. juni, og informerte kommunene om dette i brev datert 30. august 2021. Flere kommuner opplevde dette som for sent da deres tolkning var at endringen gjorde at de måtte åpne for stemmegivning til sametingsvalget på flere steder enn planlagt. På det aktuelle tidspunktet hadde kommunene allerede gjennomført opplæring av sine valgmedarbeidere.

KDD opplyser imidlertid at endringen ikke skulle medføre en endring for kommunene. Det står i forskrift om valg til Sametinget at «[s]temmegivningen til sametingsvalget i kommuner med 30 eller flere personer i Sametingets valgmannstall holdes på samme sted og til samme tid som stemmegivningen til stortingsvalget». Bestemmelsen som ble fjernet skulle opprinnelig ikke ha blitt videreført i forskriften, men den har likevel blitt stående inntil 2021, og den har medført at kommuner har tolket det som at de har hatt anledning å begrense antall stemmesteder i sametingsvalget.

4.3 Kommunenes vurdering av brukerstøtten

På bakgrunn av ansvarsfordelingen mellom Sametinget og Valgdirektoratet, henholdsvis et valg-

faglig og et systemteknisk ansvar, var også brukerstøttehenvendelser tenkt fordelt på denne måten.

Valgdirektoratet har et eget system for brukerstøtte som også Sametinget benyttet seg av ved valget i 2021. Dette ble gjort ved at henvendelser som kom inn i systemet, og som omhandlet valgfaglige spørsmål om sametingsvalget, ble rutet videre til Sametinget. Valgdirektoratet mottok 295 saker i sitt system som ble rutet videre til Sametinget.

Anvendelsen av brukerstøtten varierer gjennom valgåret, og det er blandede erfaringer hos kommunene. Mens noen kommuner er tilfredse med både responstid og kvalitet på svar, har andre kommuner motsatt opplevelse av brukerstøtten. Det er kommuner som viser til utfordringer i inndelingen av brukerstøtten, der Sametinget skal besvare valgfaglige spørsmål, og Valgdirektoratet tekniske spørsmål. I mange tilfeller har spørsmål både en valgfaglig og en teknisk side, og for slike spørsmål oppleves ikke brukerstøtten å fungere godt nok.

For Sametinget har det vært en utfordring å klare å besvare alle henvendelser. Sametinget hadde i praksis kun én ressursperson til å besvare henvendelser fra kommunene, og denne personen hadde i tillegg et ansvar for alt annet som har med gjennomføringen av sametingsvalget å gjøre.

Det mange kommuner har opplevd som en manglende tilgjengelighet hos brukerstøtten er en viktig årsak til at de i stor grad har søkt svar på spørsmål hos andre kommuner under gjennomføringen av sametingsvalget i 2021.

4.4 Kommunenes vurdering av oppgavefordelingen

Sametingsvalget er organisert på en annen måte enn stortingsvalget. Inndelingen av kommuner i pluss 30-kommuner, minus 30-kommuner og opptellingskommuner er et særtrekk for sametingsvalget. Det er også et særtrekk hvordan samarbeidet mellom Sametinget og Valgdirektoratet er organisert. På samme måte som Stortinget godkjenner stortingsvalget godkjenner Sametinget det endelige valgresultatet i sametingsvalget, men til forskjell fra Stortinget har Sametinget et operativt ansvar for yte fagstøtte. Ved stortingsvalg ligger dette ansvaret hos Valgdirektoratet. I dette delkapitlet ser vi nærmere på hvordan kommunene vurderer sin egen rolle, samt hvordan de ser på oppgavefordelingen mellom Sametinget og Valgdirektoratet.

⁹ Også i evalueringen av Valgdirektoratets tjenester i forbindelse med stortingsvalget 2021 fremkommer det at mange kommuner mener Valgdirektoratet informerer om det

de anser som viktige hendelser for sent eller ikke i det hele tatt.

4.4.1 Minus 30-kommuners vurdering av oppgavefordelingen

Det generelle inntrykket fra minus 30-kommunene er at de tilfredse med sin rolle. Minus 30-kommunene vi har intervjuet opplever at oppgavene de skal gjøre står i et rimelig forhold til omfanget av manntallsførte samer i deres kommuner.

4.4.2 Pluss 30-kommuners vurdering av oppgavefordelingen

Mellom pluss 30-kommunene er det store variasjoner i antall manntallsførte samer. Vi finner både middels store norske kommuner utenfor de samiske kjerneområdene, med like over 30 manntallsførte samer, og kommuner med vesentlig flere manntallsførte samer og sterkere tilknytning til samisk historie og samfunnsliv. Disse forskjellene preger også kommunenes vurdering av organiseringen.

Enkelte større pluss 30-kommuner har ikke noe imot å ta et større ansvar for gjennomføringen av sametingsvalget, for eksempel kan de gjennomføre endelig telling i tillegg til oppgavene de allerede har. Slik drøftet i kapittel 3.2.1 kan det være fordelaktig med likheter i regelverk for prosedyrer og oppgaver mellom stortings- og sametingsvalget.

På den andre siden er det pluss 30-kommuner som mener de gjør en uforholdsmessig stor jobb med sametingsvalget i forhold til omfanget av sametingsvalget i deres kommune, og som gjerne skulle ønske en tilsvarende rolle som minus 30-kommunene.

4.4.3 Opptellingskommuners vurdering av oppgavefordelingen

Opptellingskommunene har mer omfattende arbeidsoppgaver enn andre kommuner i sametingsvalget. Flere opptellingskommuner stiller spørsmål ved hvorfor de er valgt som opptellingskommuner. De opplever det å være opptellingskommune som arbeidskrevende,

og at kompensasjonen de får for å gjennomføre oppgaven ikke står i forhold til arbeidsmengden.

4.4.4 Kommunenes vurdering av ansvarsforholdet mellom Sametinget og Valgdirektoratet

Ansvarsforholdet mellom Sametinget og Valgdirektoratet oppleves som noe uklart for flere av kommunene vi har intervjuet. De fleste har en klar formening om at det er Sametinget som besitter det overordnede ansvaret. Det er derimot noe utydelig hvor skillet mellom Sametingets og Valgdirektoratets ansvarsområder går når det gjelder forberedelser og dialog med kommunene.

Flere kommuner beskriver skillet mellom det valgfaglige og systemtekniske som et flytende skille i praksis. I et gjennomføringsperspektiv kan et uklart ansvarsforhold medføre at kommunene ikke vet hvem de skal henvende seg når utfordringer oppstår.

4.4.5 Sikrer innretningen hemmelige valg?

Som beskrevet i kapittel 2.4 er det antall manntallsførte samer i en kommune som bestemmer hvilke oppgaver kommunen har i gjennomføringen. Flere kommuner poengterer hvordan grensen på 30 manntallsførte samer medfører at prinsippet om hemmelig valg ikke i tilstrekkelig grad kan ivaretas under opptellingen. Kommuner med mer enn 30 manntallsførte samer skal gjennomføre valgting. Kommuner med valgting skal gjennomføre foreløpig opptelling av stemmer hvor stemmene fordeles på de samme opptellingskategoriene som til stortingsvalget, fordelt på forhåndsstemmer og valgtingsstemmer.

Dette innebærer at i en pluss 30-kommune med like over 30 manntallsførte samer, hvor typisk omtrent 20 velgere avlegger stemmegivning, vil det være svært få stemmegivninger registrert i hver opptellingskategori. Dette skaper situasjoner hvor det er mulig å identifisere hva ulike personer har stemt.

5. Forslag til forbedringer frem mot sametingsvalget i 2025

Gjennomgangen av kommunenes erfaringer har vist at mange kommuner opplevde utfordringer med gjennomføringen av sametingsvalget i 2021. Særlig uheldig var det at stemmesedler var forsinket, at manntallet var feil, og at det ikke ble gitt mer informasjon og opplæring til kommunene. Flere kommuner opplever også at oppgavefordelingen ved sametingsvalg ikke er optimal. I dette kapitlet gjengir vi kommunenes tilbakemeldinger på hva de mener det bør prioriteres frem mot neste sametingsvalg.

5.1 Bakgrunn for vurderingene

Hva som kan og bør forbedres ved gjennomføring av sametingsvalg har vært tema for våre intervjuer, og det har også vært et tema i Oslo kommunes evaluering av sametingsvalget i 2021.

Forslagene til forbedringer vi gjengir er basert på disse kildene, og omfatter forslag som vi har registrert at flere kommuner har tatt til orde for. Vi har ikke foretatt en prioritering av hva som viktig og mindre viktig, og vi har ikke tatt stilling til hva tiltakene vil kreve av kostnader eller hva tiltakene eventuelt vil medføre av andre konsekvenser.

5.2 Forslag til forbedringer i forberedelsesfasen

Kommunene understreker viktigheten av at nødvendige forutsetninger for å avvikle et valg er på plass før de skal gjennomføre sine oppgaver. Ved sametingsvalget i 2021 har feilene i valgmanntallet og forsinkelsene i trykking av valgkort og stemmesedler påvirket kommunenes muligheter til å sørge for en sikker og korrekt valggjennomføring. Kommunene er derfor samstemte i at det er viktig å:

- Etablere rutiner som sikrer at kommunene får alt valgmateriell innen fristen.

Flere mener også det er viktig hvordan materialet er utformet, både for å unngå feil og for å sende de rette signalene til velgerne. Det blir påpekt at om valget til Sametinget skal oppnå samme status som valget til Stortinget må kvaliteten, både på gjennomføringen og på materialet være den samme.

Konkrete forslag fra flere kommuner som går på utformingen av valgmateriell er å:

- Utforme generelle stemmesedler etter samme mal som generelle stemmesedler til stortingsvalget
- Utforme blanke stemmesedler etter forskriften på samme måte som de ordinære stemmesedlene¹⁰
- Stille krav til hvilke omslagskonvolutter som skal benyttes

Mange kommuner har også uttrykt et behov for tydeligere retningslinjer og mer tilgjengelig opplæringsmateriell. Det bør derfor vurderes å:

- Utarbeide en felles mal for manuelle valgkort.
- Utarbeide beskrivelser av «(beste praksis)» for utforming av valglokaler.
- Utarbeide tydelige rutinebeskrivelser for stemmemottak ved sametingsvalg.

Om det utarbeides veiledere er det viktig å informere kommunene om dette, og hvor kommunene kan finne dem. Og om det skal utarbeides beskrivelser av «(beste praksis)» for utforming av valglokaler viser intervjuene at kommunene har ulike oppfatninger av behovet for innhold i en felles mal, avhengig av rolle. Beskrivelsen av «(beste praksis)» bør derfor tilpasses kommuner med et ulikt antall manntallsførte samer.

Andre tiltak kommuner har etterspurt, og som vil forbedre deres arbeid med forberedelser er å:

- Gjøre det mulig for kommunene å også bestille annet valgmateriell til Sametinget, i hovedsak profileringsmateriell.
- Gi kommunene mulighet til å velge om de ønsker stemmeseddeltsett eller ikke.

5.3 Forslag til forbedringer i forhåndsstemmeperioden

Forslagene til forbedringer i forberedelsesfasen vil gjøre det enklere for kommunene å gjennomføre forhåndsstemmegivningen. En annen viktig forutsetning er at manntallet er oppdatert og tilgjengelig når det åpnes for stemmegivning. Kommunene er samstemte i at det er viktig å:

- Etablere rutiner som sikrer at Sametingets valgmanntall er oppdatert innen fristen.

For å sikre dette kan det være behov for å endre fristen for innmelding i manntallet. Fristen er 30. juni i

stemmeseddelen og den blanke stemmeseddelen kan utformes.

¹⁰ Oslo kommune har i sin evaluering av sametingsvalget 2021 konkrete forslag til hvordan den generelle

valgåret, og det åpnes for tidligstemmegivning allerede 1. juli.

Enkelte kommuner har også andre forslag som berører forhåndsstemmeperioden. Disse forslagene innebærer endringer i oppgavefordelingen i gjennomføringen av sametingsvalget, og er derfor inkludert under *Forslag til forbedringer i oppgavefordelingen*, kapittel 5.8.

5.4 Forslag til forbedringer på valgdagen(e)

Kommunene opplever det som unødvendig tungvint å måtte benytte papirmanntall på valgdagen. Et tiltak flere foreslår er derfor:

- Innfør elektronisk avkryssing i manntall også på valgting.

5.5 Forslag til forbedringer i opptellingsfasen

Kommunene uttrykker en bekymring for om det er mulig å overholde krav om hemmelige valg i pluss 30-kommer med antall manntallsførte samer nær 30. Et forslag som kan redusere risikoen for brudd på krav om hemmelige valg er å:

- Telle forhåndsstemmer og valgtingsstemmer samlet også for pluss 30-kommuner.

Enkelte kommuner trekker fram at det er behov for en gjennomgang av møtebøkene til sametingsvalget for å gjøre dem mer oversiktlige og enklere å forstå. Et tiltak som vil forbedre kommunenes arbeid i opptellingsfasen er derfor å:

- Gjøre møtebøkene mer oversiktlige og enklere å forstå.

Eksempler på forbedringer av møtebøkene som kommunene trekker frem er å få mer oversiktlige tabeller og mulighet til å skrive flere kommentarer.

5.6 Forslag til forbedringer i EVA

Under intervjuene har det kommet frem flere større og mindre forslag til forbedringer av EVA. Det flest uttrykker et behov for er å:

- Gjeninnføre meldingen i EVA om at en velger også har stemmerett til sametingsvalget.

Øvrige tilbakemeldinger er av mer tekniske karakter, og forbedringer vi har registrert at flere kommuner etterspør er:

- Fjerne opptellingskategorier som ikke skal brukes.

- Forbedre søkefunksjonen i manntallet slik at det ikke er nødvendig å først finne frem til riktig kommune.

5.7 Forslag til forbedringer i tjenestetilbudet

5.7.1 Forbedringer i informasjonsarbeidet

Majoriteten av kommunene vi har intervjuet opplever ikke å ha fått tilstrekkelig informasjon om forhold som har påvirket deres valggjennomføring. Det inkluderer informasjon om forsinkede stemmesedler og feil i manntall. Kommunene vi har snakket med tar ikke til orde for bruk av nye informasjonskanaler, men at verktøyene som finnes, især varsler på e-post, tas i bruk mer aktivt enn i dag. Det er langt fra alle kommuner som jevnlig sjekker hjemmesidene til Sametinget.

- Være mer proaktiv i kommunikasjonen ut til kommunene.

5.7.2 Forbedringer i opplæringen

Kommunene etterspør mer opplæring i gjennomføring av sametingsvalg enn hva de fikk i 2021. Ønsker om veiledningsmaterieell er omtalt under *Forslag til forbedringer i forberedelsesfasen*, kapittel 5.2. I tillegg ønsker kommunene å:

- Gjøre plass til informasjon om sametingsvalget på opplæringssamlingen(e) til Valgdirektoratet.

5.7.3 Forbedringer i brukerstøtten

Organiseringen av brukerstøtten er en funksjon av hvordan sametingsvalget er organisert, med Sametinget som ansvarlig for det valgfaglige, og Valgdirektoratet som ansvarlig for det systemtekniske.

Skal brukerstøtten endres, slik enkelte kommuner tar til orde for, er det nærliggende å se det i sammenheng med diskusjon av endret oppgavefordeling, der Valgdirektoratet også tar et større ansvar for det valgfaglige.

5.8 Forslag til forbedringer i oppgavefordelingen

Flere kommuner har tatt til orde for endringer i oppgavefordeling i arbeidet med sametingsvalget. Det er i hovedsak tre forslag som gjentatte ganger nevnes:

- Overføre ansvar for fagstøtte til Valgdirektoratet.
- Overføre ansvar for opptelling til Sametinget.
- Innføre elektronisk stemmegivning.

Forslagene vil få store og potensielt uintenderte effekter om de blir gjennomført, og det er viktig å påpeke at forslagene ikke nødvendigvis har støtte blant samtlige kommuner vi har intervjuet. Kommuner som ikke har foreslått endringer har ikke blitt utfordret på om de er kritiske til endringer. Det er rimelig å anta at det også finnes skepsis til de foreslåtte endringene i kommune-Norge, og hos Sametinget og Valgdirektoratet.

Vi gjengir i det videre argumentene til de som har pekt på endringene, men understreker igjen at vi ikke har foretatt en videre vurdering av tiltakenes fordeler og ulemper. Eventuelle endringer bør være gjenstand for nærmere analyse dersom de er aktuelle.

Overføre ansvar for fagstøtte til Valgdirektoratet

For Sametinget er det en utfordring å yte en tilstrekkelig fagstøtte til 356 kommuner. Alle kommunene har potensielt et eller flere spørsmål de ønsker å stille om gjennomføringen av sametingsvalget, og de uttrykker et behov for både opplæringsamlinger og mer skriftlig opplærings- og informasjonsmaterieil.

Kommuner som tar til orde for at Valgdirektoratet bør få et større ansvar for gjennomføring av sametingsvalget begrunner sitt syn med at Valgdirektoratet har en organisasjon som kun arbeider med valg, de har mer ressurser enn Sametinget, og gjennom sitt arbeid med kommune- og fylkestingsvalg og Stortingsvalg har de mer erfaring i å yte tjenester til kommunene.

Overføre ansvar for opptelling til Sametinget

Ordningen med videresending av forhåndsstemmer til pluss 30-kommuner/opptellingskommuner og sending av forhåndsstemmer og valgtingsstemmer til opptellingskommunene for endelig opptelling er komplisert. Den gir rom for feil, og fører ifølge

opptellingskommunene til et betydelig merarbeid for dem. Et forslag fra flere kommuner er derfor å heller sende stemmene direkte til Sametinget, som overtar ansvaret for opptellingen.

Innføre elektronisk stemmegivning

Kommunene som ønsker at det ses på muligheter for å innføre elektronisk stemmegivning har i stort det samme argumentet som ved overføringen av ansvar for opptelling til Sametinget; risikoen for feil som ligger i dagens system for mottak og videresending av stemmer, og merarbeidet det skaper for opptellingskommunene. Elektronisk stemmegivning utløser en rekke utfordringer, og elektronisk stemmegivning i sametingsvalget må ses i sammenheng med vurderinger som gjøres om elektronisk stemmegivning mer generelt.

5.9 Oppsummering av vurderingene

Det har ikke vært denne studiens mandat å gi selvstendige vurderinger av ressursbruk og organisering av sametingsvalget. Gjennomgangen av kommunenes tilbakemeldinger viser imidlertid at det sannsynligvis vil være utfordrende å sørge for en korrekt, sikker, åpen og tillitsvekkende gjennomføring av sametingsvalget i 2025, gitt dagens oppgavefordeling og de ressursene som per i dag avsettes til gjennomføringen av sametingsvalg. Med drøyt 20 000 stemmeberettigede er sametingsvalget relativt begrenset målt i antall velgere, men det er stort målt i antall involverte aktører. Norge har 356 kommuner med ulike roller i sametingsvalget, og som alle potensielt har behov for informasjon og oppløring, og et ønske om å kunne kontakte en brukerstøtte ved behov. Å dekke disse behovene synes å kreve en organisasjon som er større en den Sametinget har hatt til rådighet ved gjennomføringen av sametingsvalget i 2021.

oslo**economics**

www.osloeconomics.no

post@osloeconomics.no
Tel: +47 21 99 28 00
Fax: +47 96 63 00 90

Besøksadresse:
Kronprinsesse Märthas plass 1
0160 Oslo

Postadresse:
Postboks 1562 Vika
0118 Oslo